

PISM

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

STRATEGIC FILE

NR 8 (100), LIPIEC 2021 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski, Patrycja Sasnal, Wojciech Lorenz

Zafałszowana rzeczywistość. Bilans stu lat istnienia Komunistycznej Partii Chin

Marcin Przychodniak

W lipcu br. przypada setna rocznica powstania Komunistycznej Partii Chin (KPCh), która rządzi Chińską Republiką Ludową od 1949 r. Rocznicowe obchody są najważniejszym w tym roku elementem propagandy sukcesu KPCh, a tym samym – legitymizacji jej rządów. Władze podkreślają zasługi partii dla utrzymania integralności terytorialnej ChRL i wzmocnienia jej pozycji międzynarodowej, a także dla wzrostu gospodarczego i dobrobytu obywateli. W rzeczywistości nie wszystkie cele zostały zrealizowane, a sukcesy nierzadko osiągnięto wbrew działaniom KPCh.

PISM STRATEGIC FILE

23 lipca br. przypadła setna rocznica rozpoczęcia pierwszego zjazdu Komunistycznej Partii Chin¹. Dzień ten jest w ChRL uznawany za symboliczną datę powstania dzisiejszej partii, mimo że w późniejszych latach podlegała ona wielu transformacjom personalnym, programowym i strukturalnym. W momencie proklamacji Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 r. większość uczestników pierwszego zjazdu była już poza partią. Niektórzy dołączyli do konkurencyjnego Kuomintangu (np. Li Hanjun²), inni (np. Chen Gingbo³) byli zaangażowani w kolaborację z Japończykami. Część uczestników zjazdu na skutek wewnętrznej rywalizacji opuściła ugrupowanie i udała się na emigrację (np. Zhang Guotao⁴). W propagandzie ChRL podkreślana jest jednak ciągłość organizacji od 1921 r. oraz jej patriotyczny charakter, co jest tylko częściowo prawdziwe, gdyż powstanie partii wynikało z inspiracji sowieckiej. Więzy pomiędzy KPCh a bolszewikami były specyficzne – Chińczycy korzystali z ich wsparcia i deklarowali zależność, ale w swojej ideologii odwoływali się także do haseł narodowych, dotyczących np. odbudowy Chin. Polityczne i programowe podstawy KPCh ukształtowały się już po 1949 r., m.in. przez lata rządów Mao Zedonga i Deng Xiaopinga, podlegając transformacjom, ale utrzymując deklaracje wierności ideałom marksizmu-leninizmu, zwłaszcza w kontekście znaczenia partii jako organizacji nadrzędnej wobec państwa. Szczególny charakter w tym kontekście ma polityka realizowana od 2012 r. przez sekretarza generalnego KPCh Xi Jinpinga.

Szczególny charakter ma polityka realizowana od 2012 r. przez sekretarza generalnego KPCh Xi Jinpinga.

W 1997 r., podczas 15. zjazdu KPCh, ówczesny sekretarz generalny Jiang Zemin ogłosił koncepcję „dwóch stulatek” (*liang ge yi bai nian*)⁵, którą w 2012 r. Xi odnowił i uczynił dominującą w doktrynie partii. Koncentruje się ona na rozwoju społeczno-gospodarczym Chin i realizacji tzw. chińskiego marzenia⁶ w perspektywie dwóch setnych rocznic: powstania KPCh (2021 r.) i proklamacji ChRL (2049 r.). W tym kontekście tegoroczne obchody są okazją do zamknięcia kolejnego etapu rozwoju ChRL i związanych z tym działań KPCh. Polityczny charakter tej rocznicy stwarza także sposobność do wzmocnienia nastrojów nacjonalistycznych, od dawna stanowiących główny składnik legitymacji partii w społeczeństwie⁷. Stanowi też okazję do sprawdzenia lojalności aparatu partyjnego wobec idei głoszonych przez obecne kierownictwo KPCh. Dlatego tegoroczne obchody miały charakter centralnie sterowany, obejmując wszystkie dziedziny życia, łącznie z turystyką do miejsc pamięci czy konferencjami w zakładach pracy. Podsumowaniem triumfalnej retoryki o skuteczności partii i podporządkowaniu jej społeczeństwa była starannie wyreżyserowana główna ceremonia na placu Tiananmen w Pekinie (1 lipca) z udziałem wiwatujących tłumów, choć bez wojskowej defilady. Została ona zwieńczona przemówieniem programowym Xi Jinpinga⁸, które nie zawierało nowych haseł i nie wskazywało na zmianę polityki, ale stanowiło przede wszystkim wyraz uznania dla KPCh i jej historii. Xi uznał, że ChRL udało się osiągnąć samodzielną i silną pozycję na świecie, oraz że jest zdeterminowana i gotowa do obrony swoich interesów. W przemówieniu Xi w obrazowy sposób ostrzegał wrogów, że agresja z ich strony spotka się z krwawą i zdecydowaną odpowiedzią Chińczyków.

Xi w obrazowy sposób ostrzegał wrogów, że agresja z ich strony spotka się z krwawą i zdecydowaną odpowiedzią Chińczyków.

¹ Zjazd formalnie rozpoczął się 1 lipca, ale po dwóch dniach obrady zostały przerwane przez policję. Wznowiono je 23 lipca, a trwały do 31 lipca. Na spotkaniu 12 delegatów reprezentowało 57 członków partii. Sekretarzem generalnym został wybrany Chen Duxiu. Za: J. Bayer, W.J. Dziak, *Historia polityczna Chin 1839–2014*, ISP PAN, 2015, s. 104.

² Między innymi członek władz wykonawczych KPCh w latach 1923–1925.

³ Już w 1922 r. odszedł z KPCh i przystąpił do Kuomintangu.

⁴ Jeden z liderów KPCh w drugiej połowie lat 20. XX w., późniejszy rywal Mao Zedonga o władzę w partii.

⁵ *Jiang Zemin's Report at the 15th National Congress of the Communist Party of China*, 12 września 1997 r., academics.wellesley.edu.

⁶ W 2012 r., krótko po wyborze na sekretarza generalnego KPCh, Xi Jinping określił „chińskie marzenie” jako proces „wielkiego odrodzenia narodu chińskiego”. Elementem realizacji „chińskiego marzenia” ma być spełnienie celów wyznaczonych przez „dwie stulatkę”; zob. Xi Jinping, *Achieving Rejuvenation is the Dream of the Chinese People*, Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, 29 listopada 2021 r.; Xi Jinping, *Hard Work Makes Dreams Come True*, Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, 23 kwietnia 2013 r., www.npc.gov.cn.

⁷ Liu Xiaobo, *Nacjonalizm w Chinach Ludowych lat osiemdziesiątych*, w: Liu Xiaobo, *Nie mam wrogów*, Wyd. Akademickie Dialog, 2017.

⁸ Xi Jinping, *Zai qing zhu Zhonguo gong chang dang cheng li 100 zhou nian da hui shang de jiang hua* [Przemówienie podczas obchodów setnej rocznicy powstania Komunistycznej Partii Chin], „Xinhua”, 1 lipca 2021 r., www.xinhuanet.com.

PISM STRATEGIC FILE

W przemówieniu Xi odwoływał się do „zmodernizowanej” wizji historii KPCh⁹, zgodnej z opublikowaną w 2021 r. kolejną oficjalną interpretacją jej dziejów. Stanowi ona ważny element definiujący obecną politykę Chin i postrzeganie rzeczywistości przez KPCh. Xi Jinping podkreślił, że ChRL udało się zrealizować pierwszy ze „stuletnich celów” – zbudować społeczeństwo o średniej zamożności, czyli podwoić od 2010 r. PKB per capita¹⁰ i rozwiązać historyczny problem biedy. Kontynuowana jest realizacja drugiego celu, który ma zostać osiągnięty przed 2049 r. – budowa nowoczesnego państwa socjalistycznego¹¹. Przemówienie Xi koncentrowało się na pozytywnych zmianach w ciągu ostatnich stu lat, będących zasługą przyjęcia w Chinach doktryny marksizmu-leninizmu¹². Xi Jinping dowodził, że bez starań KPCh nie byłoby Chińskiej Republiki Ludowej i jej późniejszego rozwoju gospodarczego, którego symbolicznym zwieńczeniem jest rozwijany program kosmiczny¹³. Xi wskazał, że udało się to mimo starań innych państw, które zmierzały do powstrzymania rozwoju Chin.

Propaganda a rzeczywistość

Według KPCh jej dominująca pozycja jest podstawowym warunkiem utrzymania integralności terytorialnej Chin.

Według KPCh jej dominująca pozycja w systemie politycznym ChRL, podkreślana podczas obchodów rocznicowych, jest podstawowym warunkiem utrzymania integralności terytorialnej Chin. Dotyczy to wojny domowej (1945–1949) i okresu po proklamowaniu ChRL, kiedy KPCh siłą lub na skutek uzgodnień z ZSRR uzyskała dużą część obecnego terytorium państwa. Przykładem jest obszar Tybetańskiego Regionu Autonomicznego, który został podbity przez Chińczyków w 1950 r.¹⁴, czy Ujgurskiego Regionu Autonomicznego, który przed anektowaniem przez ChRL w 1949 r. był w dużej mierze rządzony przez Ujgurów¹⁵. Późniejsze zasługi KPCh mają obejmować m.in. odzyskanie Hongkongu od Wielkiej Brytanii w 1997 r. i Makau od Portugalii w 1999 r., a także dążenie do przyłączenia Tajwanu. Ze względu na zróżnicowanie kulturowe, etniczne i językowe poszczególnych prowincji¹⁶ silna władza partii ma również służyć opanowaniu separatyzmów i tendencji autonomicznych, m.in. w Sinciang, Tybecie, Hongkongu czy Mongolii Wewnętrznej. Propaganda tworzona przez chińskie władze, analityków czy media partyjne odwołuje się m.in. do doświadczenia rozpadu ZSRR. Decyzja Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego o przeprowadzeniu zmian politycznych w latach 80. XX w. jest traktowana przez KPCh jako jeden z głównych powodów dezintegracji Związku Radzieckiego¹⁷. Dążenie do utrzymania integralności terytorialnej

⁹ Partia regularnie publikuje aktualizowane wersje historii Komunistycznej Partii Chin. W tegorocznej złagodzone m.in. krytykę „rewolucji kulturalnej”, a także podkreślono zdecydowaną politykę władz partyjnych wobec USA. Koncepcja tematów zakazanych dotyczących przeszłości KPCh, których poruszanie jest określone jako historyczny nihilizm, jest stałym elementem kształtowania tożsamości partyjnej – również w ramach obchodów jej stulecia w br. W tegorocznym zestawieniu najważniejszych elementów historii partii, opublikowanym przez „Renmin Ribao”, zabrakło – w porównaniu do ostatniej wersji z 2011 r. – odwołań do reformy ugrupowania oraz podpisania przez ChRL Międzynarodowej Konwencji Praw Politycznych i Obywatelskich.

¹⁰ Statystyki Banku Światowego pokazują, że cel udało się zrealizować w 2019 r., gdy nominalny PKB per capita w ChRL wyniósł ponad 10,4 tys. dol. (w 2010 r. było to ponad 4,5 tys. dol.).

¹¹ Kryteria są jednak niejasne. Retoryka partyjna określa Chiny z 2049 r. jako „silne, demokratyczne, cywilizowane, zharmonizowane i nowoczesne państwo socjalistyczne”.

¹² G.R. Barme, *Red Allure & The Crimson Blindfold*, China Heritage, 16 lipca 2021 r., www.chinaheritage.net.

¹³ Podczas obchodów chińscy kosmonauci przebywający na orbicie okołoziemskiej złożyli publiczne deklaracje dalszej służby dla KPCh, co było transmitowane w ramach ceremonii rocznicowej.

¹⁴ W latach 1911–1912 Tybet ogłosił formalną niezależność od Chin. 7 października 1950 r. na rozkaz Deng Xiaopinga, komisarza politycznego sycuańskiego okręgu politycznego, wojska chińskie wkroczyły do wschodniego Tybetu (Khamu). 30 października w nocy do rządu indyjskiego określono Tybet jako wewnętrzną sprawę ChRL. Negocjacje chińsko-tybetańskie zakończyły się w maju 1951 r. podpisaniem porozumienia, choć szef delegacji tybetańskiej nie miał do tego pełnomocnictw Dalajlamy XIV. Na mocy umowy Tybet stał się formalnie autonomiczną częścią Chin; zob. J. Bayer, W.J. Dziak, *op. cit.*, s. 189.

¹⁵ W sierpniu 1949 r. grupa członków kierownictwa Republiki Turkiestanu Wschodniego zginęła w katastrofie lotniczej w drodze do Pekinu, gdzie zgodnie z umową chińsko-radziecką miała oddać władzę ChRL; zob. D. Brophy, *Naród ujgurski. Reformy i rewolucje na pograniczu rosyjsko-chińskim*, PIW, 2021, s. 267.

¹⁶ W Chinach jest pięć regionów autonomicznych (Kuangsi, Mongolia Wewnętrzna, Tybet, Sinciang, Ningxia), które powstały w latach 1947–1958, m.in. ze względu na fakt, że zamieszkuje je w dużej części mniejszości etniczne.

¹⁷ A. Waldron, *Chinese Analyses of Soviet Failure: The Party*, „China Brief”, t. 9, nr 23, The Jamestown Foundation, 19 listopada 2009 r., www.jamestown.org; A. Waldron, *Chinese Analyses of Soviet Failure: The Dictatorship of the*

PISM STRATEGIC FILE

jest w tym kontekście nie tylko elementem sukcesu KPCh, ale także spoiwem łączącym partię ze społeczeństwem.

Istnienie KPCh jest w tej narracji nie tylko głównym warunkiem utrzymania obecnego stanu terytorialnego Chin, ale też docelowego zjednoczenia ziem chińskich. ChRL, przede wszystkim z powodów politycznych, wywodzi swoje prawa historyczne do Tybetu, Sinciangu czy Morza Południowochińskiego z często zmanipulowanych, a nawet fałszywych przesłanek. Podważanie roszczeń terytorialnych ChRL, jej obecnego terytorium czy systemu politycznego jest w optyce chińskiej próbą de facto delegitymizacji partii. Dlatego nieuznany przez ChRL, niekorzystny dla niej werdykt międzynarodowego trybunału arbitrażowego o przynależności terytorialnej [Morza Południowochińskiego](#) był z chińskiej perspektywy kwestią polityczną a nie prawną. Taka optyka dotyczy także Tajwanu, gdzie przemiany demograficzne i społeczne przybliżają perspektywę ogłoszenia niepodległości¹⁸. Jest to odrzucane przez KPCh i przekłada się na nasilenie werbalnej agresji ze strony ChRL, uniemożliwiając jej uwzględniające aktualne uwarunkowania rozmowy z Tajwanem na temat relacji dwustronnych.

Ważną częścią mitu o sukcesie KPCh jest jej wkład w rozwój gospodarczy Chin, osiągnięcie pozycji drugiej gospodarki świata i zwiększenie dobrobytu Chińczyków. Mechanizm jest ten sam, co w przypadku kwestii integralności terytorialnej. Działania władzy przedstawia się jako zorientowane na rozwój przedsiębiorczości, innowacyjności i nowoczesnych technologii. Katastrofalne skutki maoizmu dla gospodarki i dobrobytu Chińczyków są pomijane. Dotyczy to m.in. projektu Wielkiego Skoku z lat 1958–1962 czy „rewolucji kulturalnej” (1962–1976), które nie tylko skutkowały śmiercią milionów ludzi¹⁹, ale też regresem gospodarczym (spadek produkcji, dochodów, zniszczenie infrastruktury) i edukacyjnym (m.in. na skutek zamknięcia szkół wyższych w latach 60.). Wydarzenia te pozbawiły też społeczeństwo możliwości rozwoju oraz obciążyły psychologiczną traumą obywateli żyjących jako ofiary pośród oprawców, bez rozliczenia zbrodni.

Ważną częścią mitu o sukcesie KPCh jest jej wkład w rozwój gospodarczy Chin.

Także w okresie reform Deng Xiaopinga i „otwarcia na świat” od końca lat 70. XX w. KPCh koncentrowała uwagę na utrzymaniu władzy, czego najgłośniejszym wyrazem były wydarzenia z czerwca 1989 r.²⁰ Partia umożliwiła ograniczoną samodzielność Chińczyków w gospodarce, rozwijając jednocześnie mechanizmy kontrolne, co wynikało z przekonania o możliwym zagrożeniu dla stabilności państwa. W ostatnich latach mechanizmy te zostały dodatkowo wzmocnione, jeszcze silniej obciążając i uzależniając sektor prywatny od KPCh, m.in. przez konieczność tworzenia komórek partyjnych w przedsiębiorstwach. Obecna struktura PKB ChRL pokazuje, że to nie duże firmy państwowe (dysponujące m.in. łatwiejszym dostępem do kapitału) mają największy udział w jego tworzeniu, ale podmioty małe i średnie²¹. Ich działalność jest zaś krępowana m.in. istnieniem tzw. systemu hukou, czyli „paszportów” wewnętrznych. Ograniczenie to dotyczy ponad 400 milionów chińskich migrantów zarobkowych²².

Zmanipulowane jest także twierdzenie władz ChRL o wyjściu Chińczyków ze stanu ubóstwa, co miało stanowić element realizacji celu na stulecie istnienia KPCh. W przekazie chińskich władz oznacza to przekroczenie progu ubóstwa ustalonego na 2,3 dolara dziennie, czyli mniej niż 2,9 dol., jak określa to Bank Światowy (BŚ). Dodatkowo BŚ zwraca uwagę, że Chiny są już państwem o wyższym średnim dochodzie, co oznacza, że realnie próg ubóstwa powinien być wyznaczony na 5,5 dol. Stosując taką metodologię nie można byłoby jednak

Proletariat, „China Brief”, t. 10, nr 15, The Jamestown Foundation, 22 lipca 2010 r., www.jamestown.org; *Zhu Jidong, Sulian wang dang wangguo guo cheng zhong de ji ci fazhi gaige xianjing ji jingshi* [Pułapki reform prawa w procesie rozpadu partii i państwa w ZSRR], 8 września 2017 r., www.aisixiang.com.

¹⁸ Już teraz wyspa de facto wypełnia wszelkie znamiona państwa.

¹⁹ F. Dikotter, *Rewolucja Kulturalna*, Czarne, 2018, s. 16.

²⁰ W czerwcu 1989 r. siły zbrojne ChRL spacyfikowały na rozkaz władz KPCh protesty studentów w Pekinie, którzy domagali się zmian w polityce partyjnej, zarówno politycznych, jak i gospodarczych. Protesty były pokłosiem kilkuletniego okresu niezadowolenia społecznego z polityki KPCh oraz odbiciem rywalizacji środowisk partyjnych. Podczas pacyfikacji zginęło kilka tysięcy osób, dokładna liczba nie jest do dzisiaj znana. Protesty odbyły się również w Szanghaju i Chengdu, gdzie także zostały stłumione przez aparat bezpieczeństwa na rozkaz władz partyjnych.

²¹ Zhang Chunling, *How much do state-owned enterprises contribute to China's GDP and employment?*, World Bank, 15 lipca 2019 r., www.openknowledge.worldbank.org.

²² Migranci wewnętrzni nie mają prawa do świadczeń publicznych jeśli zmienią miejsce zamieszkania. Bez przeprowadzki do miast nie mają natomiast szans na zdobycie pracy.

PISM STRATEGIC FILE

stwierdzić, że ubóstwo w Chinach zostało zlikwidowane²³. Rozwój gospodarczy ChRL przyniósł jednocześnie nierównomierny rozkład dochodów i rozwarstwienie społeczne (około 600 mln Chińczyków zarabia miesięcznie tylko nieco ponad 150 dol.). KPCh – choć świadoma takiego stanu rzeczy i dążąca do zwiększenia znaczenia konsumpcji w gospodarce – wpadła we własną pułapkę polityczną. Zmiana wymagałaby bowiem naruszenia interesów grup uprzywilejowanych (np. urzędników czy wojskowych), na których opiera się władza partii.

Działania KPCh z ostatnich 30 lat, umożliwiające funkcjonowanie przedsiębiorców i bogacenie się społeczeństwa, są źródłem legitymizacji partii i sposobem na skanalizowanie ewentualnych nastrojów krytycznych wobec niej. Efektem polityki gospodarczej, wciąż zakładającej kluczową rolę sektora państwowego, stał się nie tyle „socjalizm z chińską charakterystyką”, ale rozwarstwienie społeczne oraz powstanie grup uprzywilejowanych. Rosnąca liczebnie klasa średnia, której wielkość szacuje się na 700–900 mln osób, stała się na skutek tych decyzji często uzależniona od ponadwymiarowej pracy (tzw. system 996²⁴), bez większych perspektyw zmiany sytuacji. Pogłębiło się także np. uzależnienie dostępności usług publicznych od posiadanych dochodów, spowodowane powszechną odpłatnością za ochronę zdrowia, edukację (także publiczną) czy infrastrukturę transportową (np. drogie szybkie koleje). Owoce wzrostu gospodarczego zostały też w dużej mierze wykorzystane do rozwoju mechanizmów represji, kontroli, aparatu partyjnego czy sił zbrojnych²⁵.

Wzrost gospodarczy w połączeniu z ogólnie sterowanym rozwojem technologicznym pozwala też KPCh podkreślać przewagę własnego modelu politycznego nad zachodnią liberalną demokracją. Kryzys gospodarczy z lat 2007–2009, fala populizmów i krytyka demokracji, a następnie pandemia COVID-19 dodatkowo przekonały KPCh, że nadszedł właściwy moment na zmianę paradygmatu – z selektywnego współdziałania z partnerami zachodnimi na stopniową konfrontację i ograniczanie współpracy. Z rocznicowego przemówienia Xi wprost wynikało, że Chińska Republika Ludowa dysponuje skuteczniejszymi niż stosowane przez świat zachodni rozwiązaniami politycznymi i gospodarczymi w kontekście walki z terroryzmem, relacji państwo-jednostka, zarządzania sytuacjami kryzysowymi czy budowy infrastruktury. Obchody rocznicy służą podkreśleniu pozytywnej oferty ChRL dla innych państw, w przeciwieństwie do „hegemonicznych i konfrontacyjnych” Stanów Zjednoczonych.

Nadszedł właściwy moment na zmianę paradygmatu – z selektywnego współdziałania z partnerami zachodnimi na stopniową konfrontację i ograniczanie współpracy.

Jeszcze kilkanaście lat temu, wraz z otwieraniem się Chin na świat i zmianą ich sytuacji gospodarczej, KPCh stwarzała pozory możliwej współpracy z USA czy UE w ramach istniejącego ładu międzynarodowego, wykorzystując ich nadzieje na uzyskanie korzyści ekonomicznych. Po dwóch kadencjach Xi partia takie rozumowanie odrzuca, prezentując „socjalizm z chińską charakterystyką” i „myśl Xi” jako możliwe do wdrażania przez partnerów, ale tylko tych, którzy są otwarci na akceptację chińskich środków i ideologii²⁶. W pragmatyczny i koniunkturalny sposób wykorzystywane jest partnerstwo z Rosją, z którą ChRL łączy ideologiczna i polityczna krytyka Zachodu. Chiny jednocześnie starają się związać ze sobą rosyjskie elity, oferując im korzyści ekonomiczne. Narracja KPCh wprost odwołuje się do historycznej wspólnoty doświadczeń także z innymi partnerami, czy to w ramach współpracy państw niezaangażowanych (na Bliskim Wschodzie i w Afryce) czy wspólnoty bloku komunistycznego (np. w Europie Środkowej). Pomija jednak w publicznej debacie ekspansywność maoizmu, kluczowego elementu polityki zagranicznej ChRL lat 60. czy 70.²⁷ Obejmował on m.in. promocję rewolucji, wsparcie finansowe, szkolenie wojskowe i polityczne ruchów narodowowyzwoleńczych na świecie. Jego elementem była zarówno pomoc dla Czerwonych Khmerów w Kambodży, maoistów w Indonezji, Indiach czy Peru, jak i chińska agresja na Wietnam w 1979 r. Przekaz o wyższości modelu chińskiego zakłada m.in. ignorowanie obowiązków wynikających z podpisanych i ratyfikowanych umów międzynarodowych (także np. w kontekście praw człowieka), a także milczenie na temat istniejących współzależności gospodarczych, np. z Tajwanem, Koreą Płd., UE albo USA. Partia jest też

²³ J. Goodman, *Has China lifted 100 million people out of poverty?*, BBC, 28 lutego 2021 r., www.bbc.com.

²⁴ Często jest w Chinach system zatrudnienia wymuszający pracę „od godz. 9 rano do 9 wieczorem przez 6 dni w tygodniu”.

²⁵ Budżet zarówno sił zbrojnych, jak i aparatu bezpieczeństwa rośnie z roku na rok.

²⁶ Jest to kolejny element chińskiej kampanii „Tell China’s stories well” (*jianghao zhongguo gushi*) rozpoczętej podczas pierwszej kadencji Xi. Więcej zob. J. Szczudlik, *“Tell China’s stories well”: Implications for Western narrative*, „PISM Policy Paper”, nr 9 (96), wrzesień 2018, www.pism.pl.

²⁷ J. Lovell, *Maoizm. Historia globalna*, PIW, 2020, s. 17. W działalności naukowej odwoływanie się do maoizmu jest również ograniczone.

PISM STRATEGIC FILE

świadoma, choć publicznie tego nie przyzna, że mimo stałego rozwoju potencjał militarny i gospodarczy ChRL jest nadal mniejszy niż USA i ich partnerów, a zapowiadane przez KPCh zmiany mające nadać rozwojowi Chin nowy impet są zależne od sprostania wielu wyzwaniom i problemom wewnętrznym²⁸.

Współczesne oblicze partii

KPCh liczy obecnie ponad 90 milionów członków, co czyni ją największym ugrupowaniem politycznym na świecie. Głównym celem funkcjonowania partii jest podtrzymanie jej unikatowej roli w systemie politycznym ChRL, co wynika nie tylko z woli posiadania władzy i utrzymania przywilejów, ale także z realnego przekonania o powiązaniu losu KPCh z istnieniem ChRL. Zapisana w konstytucji z 1982 r. rola partii jako przewodniej siły w państwie²⁹, jej kontrola nad wszystkimi aspektami życia Chińczyków, brak odpowiedzialności członków w ramach cywilnego systemu prawnego, a także zwierzchność nad wojskiem³⁰ są postrzegane jako kluczowe i niemożliwe do zmiany. Mnogość kompetencji i specyfika funkcjonowania powodują też, że sama partia jest paradoksalnie największym zagrożeniem dla realizacji własnych planów. W latach 2003–2012 postępowała już oligarchizacja KPCh, rosła rola grup interesu łączących urzędników partyjnych z przedstawicielami biznesu i wojska, a kompetencje organów państwowych i partyjnych były ograniczane. Stopniowo rozpoczęto dyskusję w aparacie partyjnym na temat rangi konstytucji i wprowadzano szczątkowe mechanizmy demokratycznego wyboru urzędników na najniższe szczeble w partii. Była to częściowo odpowiedź na oczekiwania Chińczyków, a częściowo – realne rozważania na temat profesjonalizacji aparatu państwowego i partyjnego. Destabilizacja KPCh zaszła wówczas tak daleko, że przed zjazdem w 2012 r., głównie w efekcie szoku po aferze Bo Xilaila³¹, członkowie zrozumieli, że konieczne jest zdyscyplinowanie, które jednocześnie przyspieszy rozwój ChRL i wzmocni jej pozycję globalną. Na zjeździe sekretarzem generalnym został wybrany wspierający ten punkt widzenia Xi Jinping, którego dwie ostatnie kadencje koncentrowały się na centralizacji władzy (w tym pod hasłem zwalczania korupcji), walce z wrogiem wewnętrznym i działaniem na rzecz odnowienia Chin.

Sama partia jest paradoksalnie największym zagrożeniem dla realizacji własnych planów.

Obecnie partia znajduje się na etapie transformacji. W 2022 r. odbędzie się zjazd wyborczy wykorzystujący nowe zapisy statutowe z 2019 r., przewidujące m.in. zniesienie ograniczenia kadencyjności przewodniczącego ChRL³². Zjazd będzie przede wszystkim testem poparcia partii dla obecnego kierownictwa i wyrażeniem zgody na dalsze rządy Xi w obecnym układzie politycznym i – co najważniejsze – we współpracy z jego zaufanymi towarzyszami. Przygotowania do tego wydarzenia potęgują rywalizację środowisk wewnątrz partii, wpływając negatywnie na zdolność administracji do podejmowania decyzji, czego przykładem było m.in. dopuszczenie do rozprzestrzenienia się koronawirusa. Efektem jest też zainicjowanie szeregu kampanii dyscyplinujących i edukacyjnych w aparatach bezpieczeństwa i sprawiedliwości, a także doniesienia o rozpoczętych dochodzeniach w sprawach korupcyjnych wobec urzędników partyjnych niskiego i średniego szczebla. Dochodzi także do zmian personalnych – np. zwiększyła się publiczna obecność wicepremiera Hu Chunhua, współpracownika poprzedniego sekretarza generalnego Hu Jintao. Może to wskazywać, że w 2022 r. wejdzie on w skład najwyższych władz partyjnych, co byłoby gestem Xi wobec niechętnych mu środowisk w KPCh. Podziały wewnątrz partii mają mniej formalny charakter i wynikają z relacji rodzinnych, koleżeńskich, biznesowych, szkolnych czy z współpracy na różnych etapach kariery. Głównym kluczem jest jednak znajomość z Xi Jinpingiem

²⁸ M. Przychodniak, *Decoupling po chińsku: wyzwania dla gospodarki ChRL*, „PISM Policy Paper”, nr 10 (196), czerwiec 2021, www.pism.pl.

²⁹ J. Rowiński, W. Jakóbiec, *System konstytucyjny Chińskiej Republiki Ludowej*, Wyd. Sejmowe, 2006, s. 60.

³⁰ Zgodnie z art. 19. ustawy o obronie narodowej z 1997 r.; zob.: *Law of the People's Republic of China on National Defence*, Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, www.npc.gov.cn.

³¹ Bo Xilai był m.in. sekretarzem KPCh w Chongqing (2007–2012), synem byłego aparaczyka partii. Nawiązując do ideologii maoistowskiej i prowadząc kontrowersyjną kampanię przeciwko przestępczości, zwiększał swoją popularność w partii, dążąc m.in. do wejścia do Stałego Komitetu KPCh podczas zjazdu w 2012 r. Był reprezentantem frakcji przeciwnej Xi, związanej m.in. z sektorem naftowym i aparatem bezpieczeństwa. Gdy na jaw wyszła afery związana z działaniem jego zastępcy i szefa policji w Chongqing, który próbował uzyskać azyl w konsulacie USA, a także zabójstwo brytyjskiego biznesmana przez żonę Bo, został on usunięty ze stanowiska sekretarza i członka Biura Politycznego KPCh. Po wyborze Xi w 2013 r. skazano go na dożywocie za nadużycia władzy i korupcję.

³² *Announcement of National People's Congress of the People's Republic of China*, Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, 21 listopada 2019 r., www.npc.gov.cn.

PISM STRATEGIC FILE

(z różnych okresów jego kariery), a także dowody lojalności danego polityka wobec programu politycznego KPCh, co np. w sprawach zagranicznych oznacza ofensywną dyplomację wobec państw UE, Australii, USA czy Wielkiej Brytanii.

Perspektywy

W kolejnych latach KPCh będzie stawiała się coraz bardziej bezkompromisowa i przekonana o konieczności wykorzystania szansy, by ChRL osiągnęła dominującą pozycję na świecie. Podczas zjazdu partii w 2022 r. jej sekretarzem generalnym na kolejną kadencję zostanie najpewniej wybrany Xi Jinping – pomimo wielu problemów, wyzwań i wewnątrzpartyjnej opozycji. Jednocześnie do grona najbliższych współpracowników (ze względu na zasługi i lojalność) dołączy m.in. obecny szef partii w Sinciangu Chen Quanguo – objęty sankcjami USA za prześladowania mniejszości etnicznych, głównie Ujgurów. W sytuacji utrzymania przez Xi władzy członkami Stałego Komitetu, głównego organu wykonawczego KPCh, mogliby zostać również m.in. Chen Min'er (obecnie szef KPCh w Chongqing) czy Cai Qi (sekretarz KPCh w Pekinie). Taki wybór oznaczać będzie dalszą centralizację władzy, zacieśnianie dyscypliny w aparacie partyjnym, a także podporządkowanie Xi środowisk opozycyjnych w wojsku, części urzędników partyjnych czy przedsiębiorców (np. z sektora nowoczesnych technologii).

Zastrzeżenia co do skuteczności Xi (wzmocnione przez pandemię COVID-19) utrzymają się i mogą utrudnić mu sprawowanie władzy. Wyzwaniem dla KPCh będzie reakcja na problemy związane m.in. z demografią, nierównościami społecznymi czy innowacyjnością gospodarki. Dalsze rządy Xi będą wiązać się z przejmowaniem przez partię kolejnych kompetencji państwa oraz z ideologicznym wzmocnieniem akcentów marksistowskich

Dalsze rządy Xi będą wiązać się z przejmowaniem przez partię kolejnych kompetencji państwa oraz z ideologicznym wzmocnieniem akcentów marksistowskich.

(np. dogmatu walki z wrogiem wewnętrznym i zewnętrznym). W tej koncepcji rozwiązania w zakresie nadzoru nad społeczeństwem, w tym technologiczne, wdrażane dotychczas wobec Ujgurów, Tybetańczyków i (w mniejszym stopniu) mieszkańców Hongkongu będą rozszerzane na obszar całych Chin. W optyce partyjnej innowacyjną cechą systemu kontroli nad społeczeństwem będzie zmniejszenie wizerunkowej odpowiedzialności urzędników partii za niepopularne decyzje, które będą podejmowane przez algorytmy sztucznej inteligencji i urządzenia elektroniczne. Elementem tego mechanizmu ma być również

rozszerzenie systemu wiarygodności społecznej na cały kraj – obecnie jest on na etapie testów lokalnych. Wewnątrz KPCh będzie też narastał nacjonalizm, z naciskiem na dominację etniczną Hanów i marginalizację mniejszości.

Te elementy przełożą się na politykę zagraniczną ChRL, w tym narastające przekonanie o wyjątkowości Chin i o koniecznej asertywnej obronie interesów i dobrego imienia KPCh. Partia będzie dążyć do zwiększania samowystarczalności gospodarczej ChRL (koncepcja „podwójnego obiegu”³³) i ograniczenia relacji m.in. z USA, Wielką Brytanią, Australią czy częściowo UE w przypadku krytyki z ich strony. Będzie to połączone z coraz większym odcinaniem dostępu Chińczyków od informacji ze świata, ale także innych państw od doniesień z Chin, m.in. poprzez usuwanie korespondentów, ograniczanie kontaktów, utrudnienia wizowe dla przedsiębiorców czy studentów. To z kolei będzie oznaczać ściślejszą współpracę na arenie międzynarodowej z partnerami podzielającymi chińską wizję ładu międzynarodowego oraz uznającymi w nim centralną i pozytywną rolę Chin. W tym kontekście nierealne są oczekiwania np. Niemiec, ale także części amerykańskiego establishmentu, co do możliwości pragmatycznej współpracy z Chinami w wybranych obszarach, takich jak np. ograniczanie zmian klimatu. Narracja KPCh może podkreślać gotowość do kooperacji międzynarodowej, a wewnątrzpartyjna logika wskazywać na potencjalne zyski związane ze stabilizacją sytuacji społecznej, np. przez ograniczenie zanieczyszczenia środowiska i emisji CO². Współpracę będzie jednak ograniczać polityczny pragmatyzm obecnego kierownictwa KPCh związany z poczuciem siły, koniecznością jej demonstrowania przed społeczeństwem, odrzuceniem postulatów Zachodu oraz przekonaniem o szansie ChRL

Nierealne są oczekiwania np. Niemiec, ale także części amerykańskiego establishmentu, co do możliwości pragmatycznej współpracy z Chinami.

³³ K. Yao, *What we know about China's 'dual circulation' economic strategy*, Reuters, 15 września 2020 r., www.reuters.com.

PISM STRATEGIC FILE

na wygraną w rywalizacji z USA. Tego rodzaju polityka KPCh podczas trzeciej (i być może kolejnych) kadencji Xi będzie kontynuowana aż do następnej okrągłej rocznicy, czyli stu lat od proklamacji Chińskiej Republiki Ludowej w 2049 r.